

Reserveer tijd om gevoelige onderwerpen te bespreken

In mijn colleges is diversiteit een terugkerend onderwerp. Met mijn studenten heb ik het bijvoorbeeld vaak over diversiteit onder migranten, en onderzoeken we hoe overheden daar mee omgaan. Ik probeer studenten duidelijk te maken dat verschillende vormen van diversiteit met elkaar te maken hebben: etniciteit, gender, klasse, religie, en seksualiteit bijvoorbeeld. Hoe een samenleving of een groep omgaat met de ene vorm van diversiteit heeft iets te maken met hoe omgegaan wordt met andere vormen van diversiteit. Dat kan niet los van elkaar worden gezien en dat wordt niet los van elkaar besproken.

Ik probeer studenten op een niet-politieke manier bewust te maken van hoe in samenlevingen verschillen worden gezien, gemaakt, benadrukt en verankerd in wetgeving. Dat doe ik bijvoorbeeld door middel van het vak

5.1.2e

5.1.2e

In deze collegereeks staan eten en eetculturen centraal, en is het doel om te begrijpen wanneer eetcultuur verandert. Dat kun je dan vervolgens doortrekken naar andere veranderingen in cultuur, omdat eten veel meer over ons zegt dan alleen wat we lekker vinden. Dit is een leuke en toegankelijke manier om over verschillen te praten, omdat mensen graag over eten praten.

Tijdens mijn andere vakken geef ik studenten vaak de opdracht 'wie ben ik?'. De studenten moeten 10 dingen opschrijven die hun identiteit bepaalt, zoals bijvoorbeeld 'christen', 'trompettist', 'danseres', 'vrouw' etcetera. Ik bespreek de antwoorden vervolgens door de thema's van de antwoorden klassikaal te bespreken. Zo kom ik, maar komen ook de studenten, erachter welke onderwerpen door de studenten belangrijk worden gevonden en hoe zij zichzelf identificeren. Dit is een handig instrument om over verschil te praten. Verschillen zijn namelijk

contextueel, het zijn constructies. Het gaat erom dat studenten dat leren begrijpen.

Docenten moeten zich bewust zijn van de diversiteit onder studenten, maar ik denk wel dat alle studenten gelijk behandeld moeten worden. Volgens mij hebben de studenten daar zelf namelijk het meeste aan. Als een student vanuit een lage sociale klasse is opgeklommen is dat knap, maar dat moet niet een reden zijn om hem of haar te matsen. Zo blijf ik een studente met een migratie-achtergrond bijvoorbeeld wijzen op haar Nederlandse spelfouten. Haar ouders kunnen haar daar niet bij helpen, omdat zij de Nederlandse taal niet spreken. Ik geloof dat ik haar beter help met haar blijven wijzen op haar fouten, dan ze door de vingers te zien, want in haar latere werk zullen fouten ook niet worden genegeerd.

Ook al probeer je verschil bespreekbaar te maken, toch kun je als docent niet altijd voorzien welke impact bepaalde onderwerpen op studenten hebben. Zo gaven twee studenten laatst een presentatie over loverboys waarbij ze probeerden uit te leggen welk beeld er over loverboys bestaat. Een andere studente reageerde fel op het verhaal van haar studiegenoten, omdat ze zich niet kon vinden in het stereotype dat haar medestudenten hadden gebruikt. Ik zou de situatie graag nader hebben besproken, maar het programma was helaas te vol om een extra moment in te lassen. Dat vond ik jammer en het was denk ik goed geweest om nog eens op het onderwerp terug te komen. Ik zou alle docenten daarom willen adviseren om een tijdbuffer in hun programma op te nemen voor dit soort situaties. Het gaat om het leren omgaan met diversiteit, en soms heb je daar wat extra tijd nodig dan je daarvoor heb vrijgemaakt.

Wees transparant en aanmoedigend

Er zijn veel verschillende vormen van diversiteit in het onderwijs. Het risico bestaat dat we alleen kijken naar verschillen op het gebied van gender, religie of cultuur, en daardoor de ‘simpelere’ vormen over het hoofd zien. Daarmee bedoel ik bijvoorbeeld verschillen in karakter: niet alle studenten zijn namelijk even zelfverzekerd of durven zich te mengen in een discussie. Als we ons bewust willen zijn van de verschillen tussen studenten en inclusief onderwijs mogelijk willen maken, moeten we denk ik ook naar die vormen kijken.

Ik probeer bij de start van mijn vakken altijd aan de studenten duidelijk te maken dat het niet mijn doel is om hen te testen, maar dat ik graag wil dat *iedereen* het naar zijn zin heeft en een goed cijfer haalt. Die ambitie herhaal ik meerdere keren tijdens de collegereeks, waardoor de studenten hopelijk het gevoel krijgen dat iedereen gelijk aan elkaar is en de ruimte heeft om zich te ontwikkelen. Daarnaast probeer ik zo transparant mogelijk te zijn over welke verwachtingen ik heb van de studenten. Ik weet dat deze manier van doceren voor sommige docenten frustrerend kan zijn, omdat studenten kunnen schrikken van hetgeen ze moeten beheersen aan het einde van de cursus. Toch denk ik dat het een goede manier is, omdat je hiermee de angst van de studenten verlaagt. En ik merk gelukkig dat de studenten deze transparantie en duidelijkheid ook positief ontvangen.

In mijn vakken staat religie centraal, dus de verschillende ideeën van studenten daarover komen automatisch aan bod. Ik probeer deze ideeën tijdens de colleges te bespreken, en bied studenten de ruimte deze ook met de rest van de groep te delen. Religieuze diversiteit is daarom denk ik niet zo aan de orde in mijn colleges. Wel merk ik dat studenten niet allemaal dezelfde vaardigheden hebben, waar ik

rekening mee houd. Naar mijn idee is dat inclusief onderwijs. Tegelijkertijd maak ik de studenten ook duidelijk dat een deel van de verantwoordelijkheid bij henzelf ligt. Als ze ergens mee zitten, kunnen ze naar mij toekomen; dat is geen teken van zwakte maar van volwassenheid. Zo meldde een van mijn studenten laatst dat hij een opdracht niet op tijd kon inleveren. Ik zei niet alleen ‘okay’, maar vroeg ook waarom hij de deadline niet kon halen, omdat ik enerzijds hem wilde begrijpen en anderzijds wilde dat hij begreep waarom ik een uitzondering voor hem maakte. Die openheid en het wederzijdse begrip werkte erg positief.

Als we recht willen doen aan de verscheidenheid van de studenten, denk ik dat we naar alle vormen van diversiteit moeten kijken en daar mee proberen om te gaan. Naast het feit dat ik het zelf belangrijk vind, heb ik ook gemerkt dat studenten graag duidelijkheid willen over zaken. Maak dingen daarom voor iedereen bespreekbaar, zorg ervoor dat alle studenten weten dat ze bij de docent terecht kunnen, en moedig ze tegelijkertijd aan om zich te ontwikkelen en succesvol te zijn. Volgens mij doe je als docent op die manier aan goed inclusief onderwijs.

Ook de docent moet zich kwetsbaar kunnen opstellen

Bij Natuurkunde studeren veel verschillende soorten studenten. Een aantal van hen worstelt met een psychische ziekte en een paar zijn autistisch. Dat heeft zeker invloed op de manier waarop ik doceer, maar tegelijkertijd leer ik er ook ontzettend veel van, net als de andere studenten. In dit geval is het een voordeel dat onze opleiding zo klein is, omdat we tijd over hebben om deze studenten wat extra aandacht te geven. Om dan te zien dat zowel studenten als docenten daar profijt van hebben, vind ik ontzettend waardevol.

Ik moet bijvoorbeeld anders omgaan met een autistische student dan met de niet-autistische studenten: de autistische studenten spreek ik op een veel explicietere manier aan, terwijl ik dat anders helemaal niet doe. Maar ik weet nu dat juist deze manier voor autistische studenten wel werkt. Het mooie is dat ook de andere studenten dit begrijpen, zonder dat er scheve verhoudingen in de omgang ontstaan. Desondanks dat ik de autistische studenten anders benader, heeft dat geen negatieve gevolgen voor de omgang met de andere studenten. De andere studenten gaan ook op deze expliciete manier met hun autistische studiegenoten om, en passen zich aan elkaar aan. Daarentegen irriteren ze elkaar uiteraard ook. Het mooie van deze wisselwerking tussen de verschillende studenten is dat zij hun eigen eigenaardigheden makkelijker gaan accepteren door het zien van die van een ander. En ook ik leer ervan; ik word er zelfs gelukkig van, omdat ik door die studenten realiseer dat ik die eigenschappen ook allemaal heb.

Studeren moet daarom niet alleen over het inhoudelijke gaan, maar ook over het psychosociale aspect ervan. Studeren is namelijk een

proces waarbij je naast dat je dingen leert, ook leert samenwerken en bovendien de confrontatie met jezelf aangaat. Bijvoorbeeld als een experiment bij een student maar niet wil lukken, en het lukt de student niet om te achterhalen waardoor dat komt, dan is dat een confrontatie met zijn eigen grenzen. Dat kan best vervelend zijn, maar is wel nodig, omdat het in het echte leven straks ook zo gaat. Tijdens mijn colleges benoem ik dit meerdere malen. Ik probeer studenten te leren dat de studietijd juist een tijd is om met dit soort situaties te oefenen en om te leren gaan met onderlinge verschillen en tegenslagen.

Naast studenten met autisme zijn er helaas ook studenten met problemen in de thuissituaties of depressies. Bij beide groepen merk ik dat ze het ontzettend fijn vinden dat ze weten dat er altijd een aanspreekpunt beschikbaar is: de docent. Ik probeer continu onderwerpen in algemene vorm te bespreken en daarnaast te benoemen dat wanneer studenten daar verder over willen praten, ik altijd beschikbaar ben. Daarmee vraag ik aan de studenten zich kwetsbaar op te stellen, wat voor sommigen soms wel eens lastig is. Ik zie dat het enorm helpt wanneer ook ik me kwetsbaar op stel. Ook ik worstel soms met dingen - zoals dat ik geen subsidie krijg voor promotieonderzoek, en deel dat regelmatig in algemene vorm met de studenten. De combinatie tussen het aanbieden van een aanspreekpunt en het zijn van kwetsbare docent is denk ik ook de reden dat studenten ook in de koffiepauze naar me toe komen en om hulp vragen.

Ik denk dat wij als docenten duidelijk moeten maken dat het oké is om fouten te maken en die toe te geven. Daar leer je als individu namelijk van, er wordt een hoop leed mee bespaard en je krijgt er alleen maar arbeidsvreugde voor terug. Dat idee probeer ik over te dragen op mijn studenten. Ik denk dat als ik hen zowel inhoudelijk dingen kan leren als ook voor hen de drempel kan verlagen om over dingen te praten, dat ik mijn werk dan goed heb gedaan.

Registreer het onderscheid, maar benoem het niet altijd

Ik doceer bij de bachelor en master van Geschiedenis en daar kom ik veel verschillende soorten studenten tegen. Uiteraard is elke student anders en uniek, maar wat opvalt is de religieuze achtergrond van studenten. Onder hen zijn bijvoorbeeld bijna altijd enkele orthodox-protestantse jongeren, die dikwijls opvallen door hun ernst, ijver en politieke denkbeelden. We praten tijdens colleges bijvoorbeeld over onderwerpen als Verzuiling en Reformatie, en dan merk je dat de studenten daar verschillende ideeën over hebben.

Ik denk dat het juist goed is dat verschillende perspectieven op een situatie worden blootgelegd, zolang iedereen er maar op een normale manier over kan meepraten. En daar ligt de uitdaging voor de docent: die moet studenten proberen te betrekken bij de discussie en duidelijk maken dat er ruimte is voor alle soorten ideeën, maar tegelijkertijd moet de docent er ook voor zorgen dat hij of zij studenten niet vanwege hun achtergrond in een hokje stopt. Dat zou bijvoorbeeld het geval zijn als de docent continu aan de orthodox-protestante studenten zou vragen een mening te geven op basis van hun religieuze achtergrond. Daarmee reduceer je die groep tot een bepaalde identiteit en bestaat het gevaar dat zij daardoor het idee krijgen slechts met die identiteit geassocieerd te worden. Hoewel de docent dus probeert hen erbij te betrekken, kunnen de studenten juist het gevoel krijgen buiten de groep te staan.

Het is absoluut een uitdaging voor de docent om die balans continu te vinden. Ik probeer dat te doen door studenten te stimuleren om juist kritisch na te denken over denkbeelden die anders zijn dan die van henzelf, en door studenten niet aan te spreken op basis van hun achtergrond, maar algemene, open vragen te stellen. Dan merk je snel

genoeg wat studenten zelf prettig vinden. Sommige studenten willen privé en studie namelijk liever gescheiden houden, dus dan vind ik dat de docent dat ook moet doen. Daarnaast probeer ik ook zo min mogelijk mijn eigen visies en denkbeelden te geven. Daarmee probeer ik de sfeer open te houden en niet het idee te wekken dat bepaalde ideeën er meer toedoen dan andere, omdat ik die opvattingen bijvoorbeeld deel. Mijn werkcolleges bieden de ruimte waar studenten hun ideeën kunnen delen en kritisch kunnen bediscussiëren, en ik probeer vooral een debatleider te zijn.

Hiermee voorkom je denk ik dat je als docent te veel rekening houdt met de diversiteit onder studenten en je goede bedoelingen een averechts effect hebben. Sommige docenten proberen studenten een vertrouwd gevoel te geven door hen duidelijk te maken dat zij zich bewust zijn van de afwijkingen of kenmerken van die studenten. Alleen heeft dat soms juist het tegenovergestelde effect doordat de studenten het idee hebben dat ze worden weggezet als een bepaalde groep. Ik denk daarom dat je onderscheid wel moet registreren, maar niet altijd hoeft te benoemen. Ik probeer altijd zo snel mogelijk een beeld te krijgen van wat voor soort groep ik tegenover me heb. Tijdens latere lessen kan ik daar dan beter op anticiperen..

Toen ik zelf student was, stond ik niet zo nadrukkelijk stil bij de neutraliteit van mijn docenten. Nu ik zelf docent ben, ben ik daar wel bewust mee bezig. Als ik een deadline inplan, probeer ik rekening te houden met de achtergronden van mijn studenten, zonder dat ik het nadrukkelijk uitspreek. Zo plan ik nooit een deadline in op zondagavond, omdat die dag voor de sommige christelijke studenten toch een verplichte rustdag is. Voor mij is het niet verplicht om hier rekening mee te houden; ik kies er zelf voor om deze afwegingen te maken in mijn besluitvorming, omdat ik merk dat bepaalde studenten dat waarderen.

De manier waarop je onderwerpen bespreekt bepaalt of studenten zich betrokken of buitengesloten voelen

Onder mijn studenten bestaan veel verschillen. Het voordeel van mijn vakgebied is echter dat veel van die onderwerpen ook besproken worden tijdens colleges. Ik zie bijvoorbeeld dat klasseverschillen een rol spelen, maar de studenten zelf praten er niet over. De studenten die na een tentamen langskomen zijn vaak studenten die de indruk geven dat zij hoogopgeleide ouders hebben en afkomstig zijn uit een gezin dat het financieel goed heeft, en die een hoog cijfer voor hun tentamen hebben. Tegelijkertijd zie ik dat studenten die gezakt zijn meestal niet langskomen, en dat het de eerste generatie studenten meer moeite kost om een afspraak te maken. Ik probeer daarmee om te gaan door tijdens de colleges duidelijk te maken dat iedereen het recht heeft om langs te komen, ongeacht de afkomst of achtergrond. Dat helpt.

Ik heb gemerkt dat als je alle studenten wilt betrekken, het niet alleen gaat om een persoonlijke benadering, maar ook om de inhoud van de stof. Bij mijn 5.1.2e komen onderwerpen als klasse, ethniciteit en gender aan bod, en dan zie ik dat studenten zich betrokken voelen omdat ze hun ervaringen vertegenwoordigd zien. Ook spreken we openlijk over hoe een gevoel van buitensluiting ontstaat. Als we het bijvoorbeeld hebben over het vormen van en behoren tot een nationale gemeenschap, dan noemen studenten in het geval van Nederland paspoort, taal en cultuur als verbindende factoren. Een gedeelte geschiedenis en de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog spelen ook een rol. Maar studenten noemen vaak niet de geschiedenis van de voormalige Nederlandse koloniën als verbindende factor, hoewel dit ook bij de geschiedenis van Nederland hoort. Dit komt mede doordat deze geschiedenis hen meestal niet op de middelbare school geleerd wordt. Veel studenten zijn echter afkomstig uit deze

gebieden. Als ik de Nederlandse koloniale geschiedenis daarom ter sprake breng, vertellen die studenten over hun ervaringen en achtergrond. Hierdoor ontvangen studenten erkenning voor hun ervaring, wordt de diversiteit van de studenten ter sprake gesteld, en kan de hele groep van elkaar leren.

Ik denk dat de manier waarop een docent onderwerpen bespreekt of uitlegt ook kan bepalen of studenten bij het onderwijs betrokken raken of zich buitengesloten voelen. Door de manier waarop je als docent met verschillende stellingen van studenten omgaat, kunnen sommige studenten het gevoel krijgen dat er geen ruimte is voor hun ideeën of dat andere ideeën niet gewaardeerd worden. Tijdens een proefcollege maakte een student een opmerking dat 'ethniciteit wel verandert, maar gender niet.' Ik reageerde hierop met een uitleg waarom het niet vanzelfsprekend is dat iemand het geslacht is dat zijn lichaam hem gegeven heeft en gender dus ook veranderlijk is. Achteraf kwam een studente naar me toe die vragen had over het college en de opleiding. Hierbij werd duidelijk dat de studente transgender was en zich begrepen voelde, en daarom had besloten vragen te stellen. Ik kan me voorstellen dat deze studente zich zonder mijn corrigeren van de opmerking buitengesloten en onveilig gevoeld had, wat de opleiding minder aantrekkelijk voor haar zou maken.

Ongeacht het onderwerp moet je als docent dus denk ik kunnen aantonen dat je aanpak inclusief is. Je moet verschillende onderwerpen durven aansnijden en verschillen ter sprake durven brengen, maar ook studenten beschermen als kwetsende opmerkingen worden gemaakt. Als je echt aan inclusief onderwijs wilt doen en studenten de vrijheid wilt geven om verschillende meningen te tonen, dan moet je als docent er ook voor openstaan dat conflicten ontstaan en studenten ook jouw autoriteit als docent bekritisieren.

Blijf nadenken over de impact van bepaalde onderwerpen

Ik doceer bij de opleiding Rechtsgeleerdheid in zowel de bachelor als de master. We hebben ieder jaar rond de 760 eerstejaarsstudenten, die samen een enorme diverse groep vormen. Dat dit aantal elk jaar zo hoog is komt onder andere doordat wij geen selectie aan de poort doen: iedereen kan zich aanmelden. Daardoor hebben we altijd een hele gemengde opleiding.

Die grote, diverse hoeveelheden studenten brengen positieve invloeden mee, maar maken het soms ook lastig voor mij als docent om onderwijs te geven waarin iedereen tot zijn/haar recht kan komen. Met mijn mentorgroep van 30 eerstejaarsstudenten kan ik één-op-één gesprekken voeren en probeer ik te peilen hoe de studenten het onderwijs ervaren en welke verwachtingen ze hebben, maar bij hoorcolleges met zulke enorme groepen is dat onhaalbaar. Dat vind ik erg jammer en ik werk er ook aan om dat te veranderen, omdat ik denk dat het belangrijk is voor studieprestaties en zelfontplooiing dat elke student zich gezien voelt.

Ik zie onder de studenten bijvoorbeeld verschillen in ambitie, culturele achtergrond, religieuze achtergrond, sociaal milieu en vaardigheden. Hoewel het lastig is, probeer ik daar in mijn onderwijs toch rekening mee te houden. Als ik een vraag stel, laat ik de studenten bijvoorbeeld eerst zelf een antwoord opschrijven, waarna ik ze in groepjes laat sparren over hun antwoorden. Vervolgens vraag ik ieder groepje een antwoord te noemen dat door de groepsleden goed werd gevonden, en dat mag dan ook het antwoord van een ander zijn. Zo probeer ik alle studenten eerst zelf na te laten denken over de stof en door middel van de groepsopdrachten probeer ik duidelijk te maken dat alle antwoorden ertoe doen.

Ik vind het belangrijk dat alle studenten het gevoel hebben betrokken te zijn bij het college en bij de groep. Uiteindelijk vorm je met elkaar een academische gemeenschap en moet iedereen zich daarin thuis voelen. Ik geef toe dat ik het absoluut een uitdaging vind om alle studenten aan bod te laten komen. Door zelf geen positie in te nemen tijdens discussies en vooral een plek te bieden waar studenten hun opvattingen kunnen delen, probeer ik alle studenten de ruimte te geven om mee te doen. Als ik daarentegen merk dat de discussie te eenzijdig wordt, dan laat ik een tegengeluid horen, maar met de duidelijke vermelding dat dat niet mijn mening is maar een mogelijke reactie die een tegenstander zou kunnen geven.

Als docent moet je continu blijven nadenken over je onderwijs, je studenten en ook over jezelf. Het gevaar bestaat dat je op een gegeven moment gewoon doceert en je niet meer bewust genoeg bent van de studenten die je voor je hebt of de impact van de onderwerpen die je doceert of de bias die je hebt. Zo stelden een aantal studenten eens de vraag waarom het in de casussen zo vaak over hoofddoeken ging. Op dat moment realiseerde ik me dat ik te weinig had nagedacht over de onderwerpskeuze; ik had slechts gekeken naar de actualiteit en er niet bij stil gestaan dat daardoor een eenzijdig beeld zou kunnen ontstaan. Dat was een les voor mij om in mijn onderwijsinhoud meer rekening te houden met de diverse achtergronden onder mijn studenten.

Ik denk echter wel dat we ook niet te veel bezig moeten zijn met diversiteit, omdat dan het gevaar van stigmatisering bestaat. Docenten moeten daar een balans in vinden en dat begint volgens mij met de bewustwording van de eigen manier van doceren en daar eens kritisch naar kijken.

Besef dat een docent voor veel studenten een voorbeeld is

Binnen de opleiding Film- en Literatuurwetenschappen doceer ik de minor 5.1.2e. Daar komen studenten van alle faculteiten op af, wat onder andere komt doordat de minor in het Engels wordt gegeven: de vakken zijn daardoor voor veel verschillende studenten toegankelijk. Maar een belangrijkere reden om de minor te volgen is dat de meeste studenten deze vakken niet aangeboden krijgen bij hun eigen opleiding, maar wel graag over de onderwerpen willen praten. De meeste opleidingen zien gender en seksualiteit als iets op zichzelfstaand, en verwijzen studenten die daar over willen praten of leren door naar opleidingen die daar wel ruimte voor aanbieden. Ik merk dat sommige studenten hierdoor het idee hebben dat ze bij hun eigen opleiding zich moeten aansluiten bij dominante ideeën, en hun eigen ideeën niet goed kwijt kunnen. Dat zijn studenten denk ik een beetje zat, en mede daardoor willen ze deze minor volgen.

Veel van hen zijn minderheden, anderen hebben te maken met depressies of andere geestesziekten. Tijdens de colleges bied ik momenten aan om openlijk over dergelijke dingen te praten. Sommigen doen dat, anderen niet. Voor hen geef ik aan dat ik ook privé beschikbaar ben. Zo komen soms transgender-studenten naar me toe om aan te geven hoe ze graag door mij genoemd willen worden. Hiermee hoop ik duidelijk te maken dat ik er niet alleen ben om onderwijs te geven, maar om een ruimte te bieden waar studenten met mij kunnen samenkomen om ideeën en ervaringen te delen.

Het doel van mijn onderwijs is onder meer dat studenten zich bewust worden van de 'beperking' en het voorrecht die zij zelf en anderen hebben. Daar probeer ik hen zelf achter te laten komen door hen

bijvoorbeeld reflectieve schrijfp opdrachten te laten doen. Aan het begin van de collegereeks stel ik de studenten een vraag, die gerelateerd is aan de onderwerpen die in de in dat vak centraal staan, voor henzelf te beantwoorden en vervolgens met elkaar te bespreken. Ik denk dat het voor studenten waardevol is om over hun eigen voorbeelden te praten en te luisteren naar die van anderen, omdat ze hierdoor ook kunnen leren van anderen. Een aantal studenten reageerden eens door te zeggen 'maar, er is niets aan de hand met ons'. Tijdens het horen van ervaringen van anderen kwamen ze erachter dat ze toch niet zo normaal waren.

Daarnaast probeer ik studenten bewust te maken van diversiteit door hun ervaringen en observaties te integreren met de literatuur die daarover bestaat, zodat ze aan het einde van de collegereeks handvatten hebben om mee terug te nemen naar hun eigen opleiding. Tegelijkertijd wil ik die beperkingen en de verschillen daartussen ook niet te veel benadrukken, omdat studenten anders misschien het gevoel krijgen slechts met die kenmerken geassocieerd te worden. Om die twee doelen te bereiken probeer ik de literatuur tijdens de colleges centraal te laten staan en stel ik altijd open vragen. Ik bespreek wetenschappelijke kennis die over de onderwerpen bestaat zonder studenten daar specifiek op aan te spreken, en laat zo de keuze aan de studenten zelf om daar op te reageren of niet.

Hier ligt naar mijn mening de verantwoordelijkheid van de docent. Voor studenten is de docent namelijk een rolmodel; die zet de toon in de colleges. Je moet je dus bewust zijn van *hoe* je dingen zegt, maar net zo van *welke* dingen je zegt. Wie citeer je? Welke literatuur bespreek je wel, en welke niet? De keuzes die je als docent daarin maakt, beïnvloeden voor een groot deel de denkrichting van studenten en hun toekomstige opvattingen. Docenten zouden zich daarom heel bewust moeten zijn van de impact van de voorbeelden/auteurs die ze gebruiken.

Laat studenten op een indirecte manier bewust worden van diversiteit

5.1.2e

5.1.2e

dat een heel belangrijke positie in het programma bekleedt wat betreft het bewustmaken over onderwerpen als machtsverhoudingen, discriminatie en diversiteit. Het is een verplicht vak in die bachelor en wordt elk jaar door 600 tot 700 studenten gevolgd. Van die enorme groep heeft ongeveer een derde een andere nationaliteit dan de Nederlandse. Ik heb elk jaar een enorm diverse groep tegenover me, die ik zo goed mogelijk probeer te bedienen.

Desondanks is het onmogelijk om al die 700 studenten altijd mee te krijgen in mijn onderwijs. Ik probeer de colleges voor iedereen zo toegankelijk mogelijk te maken door vermakelijke verhalen te vertellen en daarbij powerpoints en andere multimediale tools te gebruiken, en door voorbeelden zo concreet mogelijk te maken. Ik ben me daarbij bewust van de verschillen tussen mijn studenten, maar ik probeer deze juist niet expliciet te bespreken. Het doel van dit vak is om studenten te leren over vooroordelen uit de hele wereld, hoe deze ontstaan zijn en vooral welk aandeel mensen - dus ook de studenten - daar zelf in hebben. Zo moet de inhoud van mijn colleges hen bewust maken van diversiteit onder mensen. In plaats van verschillen te benoemen, probeer ik studenten er daarom zelf achter te laten komen.

Ik heb bewust gekozen voor deze indirecte aanpak. Diversiteit heeft namelijk niet alleen met minderheden te maken, maar ook met onszelf; met welke verwachtingen wij zelf van anderen hebben. Ik geef les over

hoe machtsverhoudingen ons wereldbeeld bepalen, en probeer studenten daarin duidelijk te maken dat vooroordelen gebaseerd zijn op machtsverhoudingen, aannames en verwachtingen. Ik begin mijn collegereeks daarom altijd met hetzelfde voorbeeld: een mannelijke Britse wetenschapper die alle culturen in de wereld overzichtelijk in een driehoek had gezet. Dat overzicht heeft een aantrekkelijke overtuigingskracht, maar is eigenlijk ook hartstikke fout. Ik leg studenten uit dat we zoiets namelijk minder snel hadden aangenomen als een vrouwelijke wetenschapper uit Indonesië het had gepubliceerd. De Britse wetenschapper heeft vanwege zijn afkomst en geslacht voor ons een bepaalde autoriteit. Dat is niet iets waar ik het mee eens ben, maar wel de manier waarop ons brein geprogrammeerd is, als uitvloeisel van onder andere twee eeuwen Westerse werelddominantie. Daar moeten we ons bewust van zijn.

Hetzelfde geldt voor mijn positie als docent. Ik heb bepaalde privileges en een bepaalde machtspositie doordat ik man, wit, hoogopgeleid, vloeiend Engelssprekend en van middelbare leeftijd ben. De zelfverzekerdheid waarmee ik voor de klas sta is deels gebaseerd op die factoren. Dat benoem ik meerdere malen tijdens mijn colleges om studenten bewust te maken van hoe wij onbewust met verschillen omgaan, en om het machtsverschil tussen mijzelf en de studenten ter discussie te stellen. Ik denk dat het voor studenten die niet uit diezelfde bevoorrechte cirkel komen aanmoedigend werkt als de docent zijn eigen machtspositie vaak bespreekt.

Kortom, er zijn voor studenten bepaalde barrières en het is heel lastig om die te doorbreken. Met de inhoud van mijn vak probeer ik studenten zelf te laten inzien dat er verschillen bestaan en hoe daar mee om te gaan; met de indirecte manier waarop ik die inhoud overbreng en door continu de machtspositie van mijzelf en anderen te bespreken, probeer ik zelf om te gaan met die diversiteit.

Kijk niet alleen naar de vooruitgangen, maar blij nadenken over wat nog nodig is

5.1.2e

Onder de studenten in mijn werkgroepen zie ik in zekere mate verschillen, waarvan verschil in vaardigheden de meest opvallende is. Sommige studenten hebben meer moeite met academisch schrijven en denken dan andere studenten. Ik ben een hele andere academische cultuur (de Franse) gewend, waarin de docent maar beperkt contact heeft met de studenten en niet op de hoogte is van iemands behoeften. Maar in Engeland ontdekte ik een hele andere omgang met studenten, die veel persoonlijker en directer was. Daardoor werd ik heel bewust van het feit dat sommige studenten meer uitleg en aandacht nodig hebben dan anderen, en dat het voor hen een probleem kan zijn als zij die extra aandacht niet zouden krijgen. Dus ik probeer die studenten extra hulp te geven, bijvoorbeeld door individuele afspraken met hen te maken en ze aan te moedigen mij te mailen als ze iets niet snappen.

Ik denk dat het belangrijk is om aan het begin van het jaar studenten de mogelijkheid te geven hun ervaringen en opgemerkte verschillen te bespreken. Dat kan tijdens de les, maar ook in een meer private context zoals in een één-op-één-gesprek met de docent. Dan kom je er als docent ook achter welke studenten wel willen praten over hun achtergrond en welke niet. Die keuzes moet de docent respecteren. Tegelijkertijd moet de docent er wel voor waken dat hij of zij studenten

niet infantiliseert als er in de les wordt gesproken over diversiteit. Het is belangrijk om studenten te engageren met de debatten en hun te confronteren met de realiteit van het gebrek aan herkenning van diversiteit, ook in het verleden. Op die manier leren studenten er namelijk over nadenken en leren ze luisteren naar elkaars meningen.

Ik startte laatst een debat over de vrouwenpositie in Nederland, om te kijken hoe de studenten daarover dachten. Een meisje zei 'het is beter dan vroeger', daarmee implicerend dat het nu fijn was. Een jongen zei dat 'het glazen plafond niet bestond en vrouwen moesten stoppen met steeds de slachtofferrol aan te nemen'. Een aantal vrouwelijke studenten, die gewoonlijk liever stil waren, vochten de mening van hun klasgenoten aan waardoor een interessant debat over diversiteit ontstond. Ik hoefde het debat niet te sturen, het leidde zichzelf. Dat maakte mij als vrouwelijke docent erg trots.

Dit soort successen zijn mooi, net als andere vooruitgangen in het debat over diversiteit. Het gevaar bestaat echter dat wij vooral de vooruitgangen vieren en daardoor onvoldoende kijken naar wat nog meer nodig is om gelijkheid en inclusiviteit te behalen. Docenten moeten er denk ik voor waken dat ze te gauw genoeg nemen met progressie, en diversiteit blijven bespreken tijdens de colleges. Op die manier houd je het onderwerp onder de aandacht en het debat levend.

Docenten moeten zich bewust zijn van hun eigen verwachtingen

Ik heb dit jaar het vak 5.1.2e gedoceerd, waar inclusiviteit in centraal stond. Ik probeerde studenten te leren hoe om te gaan met cultuur op de werkvloer. Cultuur zie je niet, maar is er wel. Het gaat om de dingen die je niet ziet, maar die wel invloed op ons hebben. De Duitse schrijver Enzensberger vergeleek cultuur ooit met het bruistablet Alka-Seltzer: dat zie je in een glas niet zitten, maar heeft wel invloed op hoe wij ons gedragen. Hetzelfde geldt voor cultuur en de normen en waarden die daar bij horen. Mijn colleges dienden niet alleen om studenten vaardigheden en een stukje kennis over andere culturen mee te geven, maar ook zelfkennis en begrip van hun eigen cultuur. Als je wilt communiceren met anderen, moet je naast rekening houden met de ander, je namelijk ook bewust zijn van je eigen verwachtingen en omgangsvormen.

Voor docenten is het denk ik heel belangrijk dat ook zij hier rekening mee houden. Studenten hebben zulke diverse achtergronden en zijn zulke verschillende omgangsvormen gewend, dat het eigenlijk niet mogelijk is om op één manier te doceren. Ik had bijvoorbeeld een aantal Chinese studenten in mijn colleges, die duidelijk een andere houding in de colleges hadden dan de Nederlandse studenten. Vanuit hun cultuur zijn Chinese studenten gewend dat de docent een autoriteitsfiguur is waar je niet zomaar vragen op afvuurt of kritisch op bent. Er moet voor hen een bepaalde fysieke en sociale afstand zijn tussen de docent en student. Ik verwachtte daarentegen van alle studenten dat zij actief meededen, zelfstandig waren, vragen stelden en kritisch waren: volledig het tegenovergestelde van wat de Chinese studenten gewend waren.

Toen realiseerde ik me dat ook mijn verwachtingen cultureel gebonden zijn, en dat je er als docent niet van uit kunt gaan dat elke student zich comfortabel bij voelt bij die verwachtingen. Daarom besloot ik de groep Chinese studenten op een wat andere manier te begeleiden. Zo benaderde ik hen tijdens de pauzes persoonlijk en op een meer formele manier die aansloot bij hun omgangsvormen. Door die persoonlijke benadering verkleinde ik ook de fysieke afstand. Tegelijkertijd legde ik hen ook uit - mede vanuit de visie van mijn vak dat studenten leren meerdere perspectieven te begrijpen en respecteren - dat in Nederland andere omgangsvormen gelden die zij ook moeten leren begrijpen.

Willen we inclusief onderwijs mogelijk maken, dan gaat het er volgens mij uiteindelijk om dat we ons allemaal een beetje aanpassen. Vroeger dacht ik 'als je elkaar respecteert, dan is dat prima', maar nu denk ik daar anders over. Elkaar respecteren is niet voldoende, we moeten ook met de onderlinge diversiteit leren *omgaan*. Voor een docent begint dat met bewustwording van de eigen verwachtingen, en de kritische vraag of die verwachtingen bij elke student wel terecht zijn. Sommige studenten hebben vanuit hun cultuur andere omgangs- en leervormen mee gekregen, die invloed hebben op de manier waarop ze bijvoorbeeld met output, feedback en deadlines omgaan. Daardoor voelen ze zich oncomfortabel bij de verwachtingen van de docent, met als gevolg dat ze slechter presteren en hun talenten minder ontwikkelen. Aan de docent de uitdagende taak om dergelijke verschillen tussen studenten te herkennen, zonder uiteraard in het andere uiterste te vallen door die verschillen te stigmatiseren.